Addendum Nationaal Plan van Aanpak

Drinkwaterbesparing
1 juli 2026

Inhoudsopgave Addendum

1 Inleiding 3

1.1 Aanleiding addendum (eerste herijking) 3

1.2 Doelen blijven overeind 3

1.3 Totstandkoming addendum 4

2 Context 5

2.1 Algemene ontwikkelingen 5

2.2 Drinkwatergebruik huishoudens 6

2.3 Drinkwatergebruik zakelijke gebruikers 7

3 Richtinggevende keuzes 8

4 Maatregelen uitvoering 2026-2028 10

5 Monitoring en adaptief blijven 10

5.1 Key Performance Indicators (KPI's) Huishoudens 11

5.2 Key Performance Indicators (KPI's) Zakelijke gebruikers 12

6 Organisatie, uitvoering en risicobeheer 12

Bijlage 1 Maatregelen periode 2026-2028 17

1 Inleiding

1.1 Aanleiding addendum (eerste herijking)

We zijn nu twee jaar bezig met de uitvoering van het Nationaal Plan van Aanpak (NPvA) Drinkwaterbesparing. In deze periode is al veel voortgang geboekt: het merendeel van maatregelen is uitgerold, gerichte onderzoeken zijn uitgevoerd en er is hard gewerkt aan het versterken van de bewustwording. We zien ook steeds meer goede voorbeelden van hoe er in de praktijk al wordt gewerkt aan drinkwaterbesparing. Deze activiteiten hebben waardevolle kennis samengebracht en nieuwe inzichten opgeleverd over gedrag, technologie en het effect van interventies bij huishoudens, nieuwbouw en zakelijk gebruik.

Tegelijkertijd laten de feitelijke gebruikscijfers zien dat we er nog niet zijn[1]. Bewuster en zuiniger omgaan met drinkwater is een transitie die tijd kost; structurele veranderingen in gedrag, techniek en beleidskaders realiseren zich niet van de ene op de andere dag. De voortgang van de afgelopen twee jaar laat zien dat we op de goede weg zitten, maar dat continue monitoring en bijsturing essentieel blijven. In april 2024 is de bestuurlijke afspraak gemaakt om het NPvA Drinkwaterbesparing tweejaarlijks te herijken. Daarmee kan de aanpak bijgestuurd worden en blijven we adaptief voor ontwikkelingen.

De urgentie om aan drinkwaterbesparing te blijven werken is afgelopen jaar herbevestigd door het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM) die in hun rapportage 'Drinkwatervoorziening van de toekomst' (maart 2025)[2] concludeert dat "Aanpak drinkwatertekort na 2030 vraagt om besparing en gebruik van nieuwe bronnen". Ook de Algemene Rekenkamer stelt in hun onderzoek[3] van mei 2025 dat het wat betreft drinkwaterbesparing tijd is voor resultaten. Deze nationale signalen worden onderschreven door Europese Commissie in de European Water Resilience Strategy[4], waarin onder andere gericht wordt op 10% efficiënter watergebruik in 2030. Bovendien bevordert de strategie het principe "waterefficiëntie voorop" en moedigt ze lidstaten aan om prioriteit te geven aan vraagbeheer. De Raad van de Leefomgeving en infrastructuur (Rli) benadrukt in haar rapport 'Zorg voor water' (april 2026) dat uitdagingen voor de toekomst alleen aangepakt kunnen worden als alle partijen hun verantwoordelijkheid nemen en samen werken.[5]

Er is gekozen voor een addendum bij het NPvA Drinkwaterbesparing, omdat de doelen en uitgangspunten in het oorspronkelijke plan nog steeds gelden. De laatste voorgangsrapportage laat zien dat er nog stappen gezet moeten worden en doet aanbevelingen daarvoor. Het addendum bouwt daarop voort en bevat een aanscherping van bestaande maatregelen en aanvulling met vervolgacties en nieuwe maatregelen gekoppeld aan de beleidsinstrumenten communiceren, stimuleren, reguleren en kennisontwikkeling.

1.2 Doelen blijven overeind

Het hoofddoel van het NPvA Drinkwaterbesparing is om te komen tot drinkwaterbesparing zoals benoemd in de Kamerbrief 'Water en Bodem Sturend', structurerende keuze 4. Dit wordt bereikt door in te zetten op de volgende vier subdoelen:

1. We werken toe naar een huishoudelijk drinkwatergebruik per hoofd van de bevolking van 100 liter per dag in 2035.

[1] Dashboard - Voorlopige gebruiksgegevens 2024 - Sector

[2] Scenariostudie klimaatrisico's voor de drinkwatervoorziening in 2050 en 2100. Ontwikkeling van drinkwatervraag en drinkwatertemperatuur en risico's voor drinkwater uit grondwater en oppervlaktewater - RIVM

[3] Drinkwater onder druk - Rekenkamer

[4] Water resilience strategy - European Commission

[5] Zorg voor water Raad voor de leefomgeving en de infrastructuur

2. In 2035 heeft waterbewust bouwen[6] zich bewezen en is de standaard geworden voor nieuwbouw en renovatie, zodat drinkwatergebruik per hoofd van de bevolking is gedaald naar gemiddeld 100 liter per dag.
3. In 2035 is het drinkwatergebruik van de zakelijke gebruikers met 20% gereduceerd ten opzichte van referentieperiode 2016-2019 en gecorrigeerd voor economische groei[7]. Kantoorpanden en publieke gebouwen implementeren waar mogelijk de maatregelen vanuit bestaande- en nieuwbouw[8].
4. Laagwaardig gebruik van drinkwater wordt beperkt, zowel bij de zakelijke gebruikers als bij huishoudens. We streven naar 'juiste kwaliteit voor het juiste gebruik'.

Met deze doelstellingen beperken we de toename van de drinkwatervraag in relatie tot de knellende beschikbaarheid van drinkwaterbronnen en een zoetwatersysteem dat steeds verder onder druk staat. Ook in de context van het huidig coalitieakkoord 2026-2030 ("Aan de slag") van D66, VVD en CDA blijft dit overeind, alhoewel drinkwaterbesparing niet expliciet genoemd wordt. De coalitie maakt van water en bodem richtinggevende principes in de ruimtelijke ordening, met een focus op waterkwaliteit, veiligheid en drinkwaterzekerheid. Binnen deze bredere context krijgen de doelen en richtinggevende keuzes voor drinkwaterbesparing een plek in het Nationaal Water Programma 2028 - 2033.

1.3 Totstandkoming addendum

Het addendum bij het NPvA Drinkwaterbesparing is tot stand gekomen in het kader van de bestuurlijke afspraak om het plan tweejaarlijks te herijken. Om deze herijking vorm te geven is een proces ingericht om samen met de stakeholders input te verkrijgen. Hiervoor zijn, in overleg met het coördinatieteam, drie koersbepalende bijeenkomsten georganiseerd en verdiepende sessies binnen de thematische werkgroepen. Tijdens deze bijeenkomsten is gezamenlijk gereflecteerd op de voortgang van het NPvA en zijn nieuwe inzichten, ideeën en maatregelen verzameld en verder uitgewerkt. Dit proces bouwde voort op de Voortgangsrapportage van het NPvA Drinkwaterbesparing 2025 en de daarin opgenomen aanbevelingen voor vervolgacties. Vanuit een groslijst met maatregelen is samen met de stakeholders toegewerkt naar een uiteindelijke set doelmatige en uitvoerbare maatregelen. De effectiviteit van het maatregelenpakket wordt getoetst aan de hand van een Multi Criteria Analyse[9].Conceptversies van het addendum zijn in twee reviewrondes voorgelegd aan betrokken partijen, waarna de reacties zijn verwerkt in opeenvolgende versies. Op basis van deze stappen is toegewerkt naar een breed gedragen addendum met maatregelen voor 2026-2028.

Aan het proces hebben dezelfde partijen[10] deelgenomen die ook betrokken waren bij de totstandkoming van het oorspronkelijke NPvA Drinkwaterbesparing, waardoor continuïteit in kennis en samenwerking is geborgd. Daarnaast zijn in de afgelopen periode ook nieuwe partijen aangesloten. Zo zijn kennisinstellingen, zoals KWR Water Research Institute en de WUR, nauwer betrokken geraakt bij het proces. Ook is het contact met branche- en sectororganisaties

---

[6] Waterbewust bouwen houdt in dat (drink)waterbesparende technieken worden toegepast in de gebouwde omgeving.

[7] De correctie voor economische groei is in dit addendum expliciet toegevoegd aan de doelstelling, omdat dit beter weergeeft dat het om bewuster en zuiniger drinkwatergebruik gaat bij bedrijven en niet limiterend is voor groei.

[8] Voor de dienstverlenende sector vertaalt dit doel naar het implementeren van maatregelen voor drinkwaterbesparing in kantoorpanden en publieke gebouwen, omdat er in die sector geen sprake is van besparing in het productieproces.

[9] Naar aanleiding van de adviezen van de Algemene Rekenkamer ('Drinkwater onder druk', 2025) wordt het nieuwe maatregelenpakket beoordeeld op effectiviteit. Handvaten hiervoor zijn uitgewerkt in een gezamenlijke workshop met de Algemene Rekenkamer. Hiermee gaan we oefenen met een 'ex post' Multi Criteria Analyse. Op basis daarvan trekken we lessen voor de methodiek, om deze over twee jaar bij de herijking van het maatregelenpakket 'ex ante' uit te voeren.

[10] Organisaties die betrokken zijn bij de totstandkoming van het (herijkte) NPvA Drinkwaterbesparing zijn: De Vereniging van waterbedrijven in Nederland (Vewin), Dunea, Provinciaal Waterleidingbedrijf Noord-Holland (PWN), Evides Waterbedrijf, Brabant Water, Waterleiding Maatschappij Limburg (WML), Waternet, Vitens, Oasen, Waterbedrijf Groningen, WMD, Ons Water, het Interprovinciaal Overleg (IPO), Provincie Noord-Brabant, Provincie Gelderland,Provincie Overijssel, Provincie Utrecht, Provincie Zuid-Holland, de Unie van Waterschappen (UvW), Waterschap Vallei en Veluwe, Waterschap Vechtstromen, Vereniging Nederlandse Gemeenten (VNG), VNO-NCW, MKB-Nederland, Vereniging voor Energie, Milieu en Water (VEMW), Land en Tuinbouw Organisatie (LTO), Federatie Nederlandse Levensmiddelen Industrie (FNLI), Koninklijke Vereniging van de Nederlandse Chemische Industrie (VNCI), Koninklijke Vereniging van Nederlandse Papier en Karton Fabrieken (VNP), FME (ondernemersorganisatie technologische industrie), Techniek Nederland, HISWA-RECRON, Vereniging Eigen Huis, Milieu Centraal, Aedes, Staatsbosbeheer, Bouwend Nederland, het ministerie van Economische Zaken en Klimaat (EZK) en het ministerie van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening (VRO), KWR, WUR, Rabobank, Invest-NL.

(waaronder VNCI, FNLI en NVWA) verder versterkt, evenals met Omgevingsdiensten en financiële instellingen (waaronder Rabobank, Invest-NL en Europese Investeringsbank), en overige organisaties (zoals De Waterbank). Het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat (IenW) behoudt de regierol op het proces.

2 Context

De context voor het NPvA Drinkwaterbesparing is grotendeels ongewijzigd. Wel zijn er de afgelopen twee jaar ontwikkelingen geweest die relevant zijn voor de uitvoering van het NPvA en invloed kunnen hebben op het doelbereik. Deze ontwikkelingen worden hieronder beknopt beschreven, eerst in algemene zin en vervolgens specifiek voor huishoudens en zakelijke gebruikers[11].

2.1 Algemene ontwikkelingen

- Medio januari 2025 is het Actieprogramma beschikbaarheid drinkwaterbronnen 2023-2030 gedeeld met de Tweede Kamer[12]. Het betreft een actieprogramma van het Interprovinciaal Overleg (IPO), Vewin - Vereniging van waterbedrijven in Nederland en het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat (IenW). Het programma bevat acties op regionaal en landelijk niveau om voor de periode tot 2030 de productiecapaciteit van de openbare drinkwatervoorziening te borgen.
- In mei 2025 heeft de Algemene Rekenkamer een rapport[13] gepubliceerd waarin zij concludeert dat het onzeker is of de doelen die de minister van IenW stelt voor de besparing van drinkwater zullen worden gehaald. Volgens de rekenkamer komen maatregelen traag op gang en is nog onvoldoende in beeld welke maatregelen effectief zijn.
- Begin juni 2025 heeft de Europese Commissie de European Water Resilience Strategy[14] officieel aangenomen. Hierin staan richtlijnen voor het verminderen van het watergebruik en het verbeteren van de waterefficiëntie in de EU met 10% tegen 2030. Ook wordt het verminderen van lekkages in leidingen nagestreefd en het moderniseren van de waterinfrastructuur door middel van publieke en private financiering en de toepassing van digitale oplossingen.
- Het RIVM heeft eind maart 2026 een rapport gepubliceerd, ‘Scenariostudie klimaatrisico's voor de drinkwatervoorziening in 2050 en 2100’, waarin de ontwikkeling van de drinkwatervraag in verschillende scenario’s is uitgewerkt.[15] Dit onderzoek laat zien dat bij een kleine bevolkingsgroei en weinig klimaatverandering nog aan de drinkwatervraag kan worden voldaan, maar dat er weinig reservecapaciteit is. In het zwaardere scenario is er niet genoeg capaciteit om aan de vraag te voldoen, laat staan dat er genoeg reservecapaciteit is. Als de levering van drinkwater onzeker wordt, kan dit volgens RIVM grote gevolgen hebben voor de woningbouwopgave en bedrijvigheid. Dat brengt grote maatschappelijke kosten met zich mee. Het RIVM heeft ook het effect van beleidsmaatregelen onderzocht. Drinkwaterbesparing kan een belangrijke bijdrage leveren aan het verminderen van de druk op het watersysteem.
- De Rli heeft in april 2026 een rapport gepubliceerd ‘Zorg voor water’.[16] Dit advies kijkt ver vooruit, tot het einde van deze eeuw, en stelt de centrale vraag: Welke interventies zijn nu nodig om iedereen in Nederland tot het einde van deze eeuw te blijven voorzien van voldoende, schoon en betaalbaar drinkwater? Het verminderen van drinkwatergebruik is daar een concreet onderdeel van en het Rli doet gerichte aanbevelingen.

[11] Nieuwbouw en renovatie is t.o.v. van het vorige NPvA als doelgroep toegevoegd onder Huishoudens. Onder huishoudens wordt hier onderscheid in gemaakt, waar het gaat om nieuwbouw en renovatie.

[12] Actieprogramma beschikbaarheid drinkwaterbronnen 2023-2030

[13] Drinkwater onder druk - Rekenkamer

[14] Water resilience strategy - European Commission

[15] Scenariostudie klimaatrisico's voor de drinkwatervoorziening in 2050 en 2100. Ontwikkeling van drinkwatervraag en drinkwatertemperatuur en risico's voor drinkwater uit grondwater en oppervlaktewater - RIVM

[16] Zorg voor water Raad voor de leefomgeving en de infrastructuur

2.2 Drinkwatergebruik huishoudens

Het drinkwatergebruik van huishoudens is de afgelopen jaren gedaald. Het ijkpunt voor het drinkwatergebruik van huishoudens is 125 liter per persoon per dag, zoals vastgesteld in de kamerbrief 'Water en Bodem Sturend' van november 2022. Het meest actuele gebruik is te zien in een dashboard van Vewin: Dashboard - Ontwikkeling Drinkwatergebruik - Sector.

In 2024 bedroeg het gebruik 117,3 liter per persoon per dag, dit is 6,2% minder dan het ijkpunt van 125 liter per persoon per dag. Onderzoek van Vewin en CBS uit 2021 toont aan dat het grootste huishoudelijke drinkwatergebruik opgaat aan douche en toilet[17].

Overzicht nieuwe onderzoeken en ontwikkelingen

Onderstaande ontwikkelingen en inzichten geven een overzicht van aandachtspunten rondom het drinkwatergebruik van huishoudens.

Inzichten uit (gedrags)onderzoek

- Uit onderzoek van Populytics[18] (PWE) blijkt dat 59% van de Nederlanders vindt dat de overheid de verantwoordelijkheid heeft om te zorgen dat mensen zuinig met drinkwater omgaan. Toch vindt ook 84% van de Nederlanders dat elk individu de verantwoordelijkheid heeft om zuinig met drinkwater om te gaan. Er is bovendien een duidelijke voorkeur voor het type maatregelen wat geadviseerd wordt door een representatieve groep Nederlanders. De maatregelen die Nederlanders vaker dan andere maatregelen adviseren verplichtend te nemen, hebben te maken met het installeren van systemen waarmee water wordt hergebruikt of opgevangen, en over aanpassingen in sanitaire voorzieningen in huis (31-52%). De maatregelen die Nederlanders vaker dan andere maatregelen adviseren aanmoedigend te nemen, hebben te maken met het opvangen van regenwater en minder drinkwater gebruiken in de tuin (35-45%).

- Gedragsonderzoek van bureau Duwtje[19] naar drie impactvolle doelgedragingen laat zien dat gerichte strategieën en interventies – bijvoorbeeld via publiekscampagnes – huishoudens kunnen stimuleren om bewuster met water om te gaan. Het onderzoek concludeert dat korter douchen, minder vaak douchen, en gebruik van de kleine spoelknop op de wc het beste scoren op impact en veranderbaarheid. Het onderzoek geeft concrete handvaten om hier mee aan de slag te gaan.

Ontwikkelingen waterbewust bouwen

- Ten aanzien van hergebruik van water in huishoudens heeft het RIVM-onderzoek naar gezondheidsrisico's belangrijke inzichten opgeleverd[20]. Conclusie is dat risico's nog onvoldoende te beheersen zijn. RIVM heeft aanbevelingen gedaan voor beleid en de installatiebranche. Die worden eerst opgevolgd. IenW wil de effectiviteit hiervan in pilots monitoren. Dit is verwoord in de kamerbrief van IenW t.b.v. het Wetgevingsoverleg Water van 2 feb jl.[21]

- Vanuit het platform Bouwtafel Waterzuinige Wijken is op 17 april 2026 een Manifest gepubliceerd[22] dat oproept om drinkwaterbesparing in nieuwbouw en bestaande bouw te versnellen. De Bouwtafel heeft een voorstel aan het Rijk gedaan voor een Richtlijn Waterzuinig Wonen. De oproep aan het Rijk is om een dergelijke richtlijn te ontwikkelen, in de praktijk te toetsen en zich vervolgens door onafhankelijke instanties te laten adviseren over mogelijke verankering in wet- en regelgeving. Zo zijn in december 2024 verschillende deelrapporten

[17] Onderzoek Watergebruik Thuis - Vewin

[18] Resultaten van het onderzoek over voldoende drinkwater voor iedereen | Rapport | Rijksoverheid.nl

[19] Drinkwater besparen onder de douche en op het toilet - Duwtje

[20] Inventarisatie van de mogelijke gezondheidsrisico's en beheersmaatregelen bij het gebruik van hemelwater en/of grijs water in de gebouwde omgeving | RIVM

[21] Waterbeleid | Tweede Kamer der Staten-Generaal

[22] Manifest Waterzuinige Wijken roept op tot versnellen water besparen in nieuwbouw

opgeleverd over Waterbesparende Technieken, Financiën en Juridische randvoorwaarden en eisen, evenals een Stappenplan Waterzuinig Bouwen.

- Het ministerie van VRO stelt dat om 100.000 woningen per jaar te realiseren het nodig is sneller, efficiënter en goedkoper woningen te bouwen en realiseren. In het regeerprogramma van het vorige kabinet was daarom opgenomen dat het kabinet samen met medeoverheden, marktpartijen en woningcorporaties aan de slag gaat om de stapeling van lokale regels en procedures aan te pakken en regeldruk te verminderen. Het programma STOER (Schrappen Tegenstrijdige en Overbodige Eisen en Regelgeving) geeft hier invulling aan.[23] Het huidige kabinet heeft een Taskforce Versnelling Woningbouw opgericht.
- De Autoriteit Persoonsgegevens (AP) heeft in een brief aan Vewin een positie ingenomen dat voor de uitrol en het gebruik van slimme watermeters door drinkwaterbedrijven geen wettelijke grondslag is opgenomen in de Drinkwaterwet die conform de Algemene Verordening Gegevensbescherming is. Dit weerhoudt een volledige uitrol van slimme watermeters bij huishoudens totdat er een wettelijke grondslag is opgenomen in de drinkwaterregelgeving. In de brief wordt een opening geboden om in gesprek te gaan met AP over het uitvoeren van pilots en de daarvoor geldende voorwaarden. Een aantal drinkwaterbedrijven wil door middel van pilots de inzet van slimme watermeters voor woningen verkennen. Uit onderzoek blijkt dat inzicht in gebruik een randvoorwaarde is voor bewustwording.

2.3 Drinkwatergebruik zakelijke gebruikers

Het totale drinkwatergebruik van zakelijke gebruikers (alle niet-huishoudelijke gebruikers, zoals industrie, landbouw, sport, recreatie, zorg en horeca) is de afgelopen jaren gestegen volgens de cijfers in het dashboard van Vewin. Het ijkpunt voor het drinkwatergebruik van zakelijke gebruikers is het gemiddelde gebruik van 2016 tot en met 2019; 299 miljoen m^3 drinkwater. De totale levering aan zakelijke klanten bedroeg in 2024 322 miljoen m^3 drinkwater; een stijging van 7,7% t.o.v. het ijkpunt. Dit dient nog wel gecorrigeerd te worden voor de economische groei, omdat de besparingsopgave toeziet op 20% zuiniger gebruik en minder op een reductie van het totale gebruik[24].

Volgens CBS werd in 2022[25] 23% van het totale zakelijke drinkwatergebruik gebruikt door de industriële sector. Binnen de industriële sector gebruikte de voedingsmiddelenindustrie het meeste drinkwater (55%) en daarna de chemische industrie (29%).

Overzicht nieuwe onderzoeken en ontwikkelingen

De onderstaande inzichten en ontwikkelingen geven een overzicht van aandachtspunten rondom het drinkwatergebruik van zakelijke gebruikers.

- De Belasting op Leidingwater (BoL) voor bedrijven wordt stapsgewijs aangepast. Bedrijven gaan vanaf 2026 over een groter deel van het leidingwater dat zij gebruiken belasting (BoL) betalen. Het heffingsplafond gaat van 300 kubieke meter naar 50.000 kubieke meter. In 2027 komt het heffingsplafond helemaal te vervallen, waardoor bedrijven vanaf dan over al het leidingwater dat zij gebruiken belasting betalen, net als huishoudens. Dit is onderdeel van het Belastingplan 2026.
- Vanaf 2027 wordt ook de grondslag van de BoL versmald naar water van drinkwaterkwaliteit, waardoor ander type leidingwater er niet onder valt. Dit vergroot het prijsverschil tussen water van drinkwaterkwaliteit en alternatieve bronnen structureel.
- De beschikbaarheid van drinkwater beïnvloedt in sommige regio's al het vestigingsklimaat voor bedrijven (Vewin, Waterspiegel okt 2025).

[23] Schrappen Tegenstrijdige en Overbodige Eisen en Regelgeving (STOER) | Home | Volkshuisvesting Nederland

[24] De correctie voor economische groei is in dit addendum expliciet toegevoegd aan de doelstelling, omdat dit beter weergeeft dat het om bewuster en zuiniger drinkwatergebruik gaat bij bedrijven en niet limiterend is voor groei.

[25] Drinkwatergebruik Nederland, 2018-2022 | CBS

- Bedrijven moeten aan een groeiend aantal wet- en regelgeving voldoen, waaronder milieueisen, circulariteit, energiegebruik en CO_2-reductie. Een integrale benadering biedt kansen om drinkwaterbesparing te combineren met andere duurzaamheidsdoelen en zo synergievoordelen te realiseren, bijvoorbeeld door het koppelen van waterbesparing aan energiebesparing of het terugwinnen van grondstoffen (TKI Watertechnologie, 2025).
- Een aantal drinkwaterbedrijven passen hun contracten met grootzakelijke klanten aan, bijvoorbeeld door het opleggen van volumebeperkingen.

3 Richtinggevende keuzes

Richtinggevende keuzes voor drinkwaterbesparingsbeleid zijn strategische beslissingen die bepalen hoe betrokken partijen het drinkwatergebruik willen verminderen. Ze geven richting aan de concrete maatregelen. Hieronder staan de belangrijkste richtinggevende keuzes, in aanvulling op de keuzes in het oorspronkelijke NPvA.

Drinkwaterbesparing en aanbod vergroten

Naast de inzet op drinkwaterbesparing is het vergroten van aanbod net zo belangrijk[26]. Hiervoor wordt verwezen naar de inspanningen in het Actieprogramma beschikbaarheid drinkwaterbronnen 2023-2030. Ook dit programma is opgenomen in het coalitieakkoord 2026-2030.

Vrijwillige aanpak met onderzoek naar verplichtstelling

De aanpak wordt vooralsnog ingericht met vrijwillige maatregelen. Dat betekent niet dat de opgave vrijblijvend is, zeker omdat er in meerdere regio's al een acuut probleem is met de drinkwaterbeschikbaarheid. Drinkwaterbesparing wordt aangemoedigd en gestimuleerd via bijvoorbeeld bewustwordingscampagnes en financiële regelingen. Tegelijk worden de mogelijkheden om te reguleren via beleid, wet- en regelgeving verkend waar dat doelmatig en verantwoord is. Daarmee blijven de opties open om bij te sturen als doelbereik achterblijft.

Bevordering waterbesparend gedrag ondersteund met techniek

Er wordt ingezet op een combinatie van gedragsbeïnvloeding en technologische oplossingen. Op basis van gedegen onderzoek wordt meerjarig ingezet op een nationale bewustwordingscampagne en ondersteunende interventies gericht op drinkwaterbesparing, omdat echte impact zelden in korte tijd ontstaat. Deze langdurige inzet maakt het mogelijk om stap voor stap te bouwen, te leren en te sturen op duurzaam resultaat in plaats van een tijdelijk effect. Bovendien nemen we de lessen hieruit mee om ook de inzet op communicatie richting zakelijke drinkwatergebruikers verder vorm te geven.

In de gedragsmodellen is de toegang tot technologische oplossingen een van de factoren die gedrag beïnvloedt. Volgordelijk zou dat kunnen zijn: meer inzicht in eigen gebruik als belangrijke randvoorwaarde voor succes van drinkwaterbesparing (bijv. via slimme meters), de inzet op gebruik van drinkwaterbesparend sanitair en daarna grotere systemen voor hergebruik van grijs- en hemelwater (zie volgende punt). Om de keuzes van consumenten te ondersteunen wordt er op ingezet om op uniforme wijze inzicht in het watergebruik en/of het besparingspotentieel van sanitaire producten en apparaten te geven (bijv. door een waterlabel). Ook voor woningen is het belangrijk dat er op eenduidige wijze bepaald kan worden hoe zuinig de woning is. Daarmee kan techniek bewust en zuinig gedrag ondersteunen. We kijken daarbij ook naar wat er geleerd is bij bijvoorbeeld energiebesparing en ervaringen in andere landen.

[26] De drinkwatervoorziening van de toekomst | Rapport | Rijksoverheid.nl

Alternatieve waterbronnen en hergebruik

Voor zakelijke gebruikers bevat de routekaart die door TKI Watertechnologie is opgeleverd de kennisopgaven die ingevuld moeten worden om tot duurzaam drinkwatergebruik te komen. De lijn die daarvoor gevolgd wordt is (volgordelijk):

- Inzichtelijk maken (drink)watergebruik en besparingspotentieel
- Uitvoeren van pilots met koplopers waarin gemonitord wordt om te leren wat wel en niet werkt (technisch, juridisch, financieel, etc.). Dit gebeurt op schaal van individuele bedrijven en bedrijventerreinen.
- Stellen van benchmarks per sector/branche
- Bewezen technieken (bbt's) in een erkende lijst/kennisbank zetten
- Inzetten bestaande en nieuwe financiële regelingen/arrangementen

Voor gebruik van alternatieve bronnen binnen nieuwbouw en renovatie geldt de lijn uit de kamerbrief water van februari 2026. Op basis van de conclusies uit de kennisnotitie van het RIVM over gezondheidsrisico's van het gebruik van grijs- en hemelwater in de gebouwde omgeving worden het Besluit bouwwerken leefomgeving (BBl) en Drinkwaterbesluit nu niet aangepast. De komende twee jaar worden:

- De aanbevelingen van het RIVM uitgewerkt
- Pilots gemonitord op de effectiviteit van de beheersmaatregelen.
- De kosten en baten en integrale milieuprestaties in beeld gebracht.

Over twee jaar wordt samen met de Minister van VRO de balans opgemaakt uit bovengenoemde acties en wordt bezien of het verantwoord is om de wet- en regelgeving aan te passen. De ontwikkelingen uit de Taskforce Versnelling Woningbouw worden daarbij met aandacht gevolgd.

Prijsbeleid

Eind 2024 is een beleidslijn gedeeld met de Tweede Kamer over de beprijzing van water[27]. Uit onderzoek van Witteveen en Bos blijkt dat de prijselasticiteit van water laag is. De prijselasticiteit van (drink)watergebruik bij huishoudens is waarschijnlijk nog lager dan bij bedrijven. Een lage prijselasticiteit betekent dat een verhoging van de prijs van water slechts een zeer beperkt effect heeft op de vraag naar water.

Beprijzen kan dienen als instrument om waterbewustzijn te vergroten. Om het juiste water voor het juiste gebruik te stimuleren, is het wenselijk dat de prijs van water aansluit bij de toepassing daarvan. Hiervoor kijken we ook naar de effectiviteit van tariefmodellen in het buitenland.

Daarom verkennen we nu al wat de opties zijn. Onderdeel daarvan zijn in ieder geval nader inzicht in de prijselasticiteit van zakelijk drinkwatergebruik. Dit zal volgen uit de monitoring van de effecten van de aanpassing van de Belasting op leidingwater (BOL). Daaruit leren we of een wijziging in tarieven leidt tot zuiniger drinkwatergebruik. Ook worden de mogelijkheden verkend om de BOL opbrengsten voor investeringen in drinkwaterbesparing in te zetten.

Voor huishoudens wordt de mogelijkheid verkend van een waterketentarief, waarbij de afvalwaterzuiveringsheffing gekoppeld wordt aan het feitelijk drinkwatergebruik. Mogelijk kan dit bewuster drinkwatergebruik stimuleren en bijdragen aan drinkwaterbesparing.

De verbreding van de wettelijke basis voor de inzet van de grondwaterheffing wordt vanuit het NPvA Drinkwaterbesparing met belangstelling gevolgd, vanuit het idee dat de opbrengsten hiervan mogelijk ook ingezet kunnen worden voor investeringen in drinkwaterbesparing.

[27] Kamerbrief met beleidsreactie op verkenning beprijzen watergebruik | Kamerstuk | Rijksoverheid.nl

4 Maatregelen uitvoering 2026-2028

De set aan maatregelen die in het kader van het NPvA Drinkwaterbesparing voor de periode 2026–2028 wordt uitgevoerd, is opgenomen in bijlage 1. Een deel van de maatregelen betreft de voortzetting of intensivering van reeds lopende acties. Daarnaast bevat het addendum nieuwe maatregelen die in de komende periode worden opgestart.
De maatregelen zijn onderverdeeld naar de twee doelgroepen; huishoudens en zakelijk gebruik. Binnen deze doelgroepen wordt in het NPvA gewerkt met vier werkgroepen:

1. Werkgroep Communicatie en Gedrag
2. Werkgroep Financiële Stimulansen
3. Werkgroep Beleid, Wet- en Regelgeving
4. Werkgroep Data, Techniek en Kennisdeling

De werkgroepen zijn gekoppeld aan verschillende instrumenten, namelijk communiceren, stimuleren en reguleren. Daarnaast is er een werkgroep die zich specifiek richt op kennisontwikkeling en kennisdeling.

Ondanks de verschillende focus van de werkgroepen wordt actief gestuurd op samenhang en uitwisseling tussen de werkgroepen. Dit is van belang, omdat maatregelen over dezelfde onderwerpen binnen meerdere werkgroepen aan de orde komen en er sprake is van onderlinge afhankelijkheden en een logische volgordelijkheid in de uitvoering.

5 Monitoring en adaptief blijven

We blijven monitoren met aanvullende Key Performance Indicators (KPI's)

Dit hoofdstuk beschrijft de nieuwe monitoringsstrategie van het NPvA Drinkwaterbesparing. Op basis van de aanbevelingen van de Algemene Rekenkamer[28] is dit onderdeel aangescherpt. Het schetst de beoogde indicatoren en databronnen waarmee de voortgang van de drinkwaterbesparingsdoelen richting 2030 en 2035 kan worden gevolgd.

Het doel van deze monitoringsstrategie is om beter inzicht te krijgen in het drinkwatergebruik en de ontwikkeling daarvan, zodat beleid waar nodig kan worden aangescherpt en maatregelen effectiever kunnen worden ingezet. De uitwerking vormt een basis voor verdere aanscherping, prioritering en afstemming met betrokken partners en moet uiteindelijk leiden tot een consistent en uitvoerbaar monitoringskader dat beleidsbijsturing mogelijk maakt.

Doelstelling met een tussenmijlpaal

We hanteren de doelstellingen voor 2035 zoals deze staan opgenomen in de inleiding van dit addendum.

In lijn met het advies van de Algemene Rekenkamer om te werken met een tussendoel, hanteren we voor de monitoring een (zachte) tussenmijlpaal van 10% efficiënter watergebruik in 2030. Dit sluit aan op het advies vanuit de Europese Waterweerbaarheid Strategie. Dit wordt voor particulieren gemeten t.o.v. het gemiddelde dagelijks gebruik van 125 liter per persoon per dag in 2022 (ijkpunt vanuit Water en Bodem Sturend). Dat komt neer op een tussenmijlpaal van 112,5 liter per persoon per dag in 2030. Voor zakelijke gebruikers wordt dit gemeten t.o.v. het gemiddelde gebruik in de referentieperiode 2016-2019.

[28] Drinkwater onder druk | Algemene Rekenkamer

5.1 Key Performance Indicators (KPI's) Huishoudens

Onderstaande tabel geeft de KPI's weer voor de monitoring van het NPvA voor huishoudens.

Soort KPI	**KPI**	**Frequentie**	**Databron**	**Opmerkingen**
Resultaat	Gemiddeld drinkwatergebruik in liter per persoon per dag (l/p/d)	Jaarlijks	Vewin	Data t/m 2024 beschikbaar in dashboard Vewin Het gemiddelde van de voorgaande vier jaren wordt ook geanalyseerd om uitschieters te identificeren.
Resultaat	Gemiddeld drinkwatergebruik in huis naar toepassing per persoon per dag (l/p/d)	Twee-jaarlijks	CBS (Watergebruik thuis)	Data 2021 beschikbaar vanuit onderzoek CBS: Watergebruik Thuis. Onderverdeling in o.a. douche, toilet, wasmachine, handen wassen, wastafel, bad.
Proces	Voortgang van de maatregelen	Jaarlijks	Voortgangs-rapportage NPvA Drinkwaterbesparing	
Proces	Bereik bewustwordingscampagne • Campagnebereik (% huishoudens) • Aantal websitebezoeken/ ingevulde tool drinkwatergebruik 'Leven met water' • Mate van gedragsintentie (via surveys)	Jaarlijks	IenW (DPC)	Als onderdeel van de standaard campagnemonitoring en websiteanalyses
Impact	Veranderingen van gedrag ten aanzien van drinkwaterbesparing: • Douchetijd gemiddeld (minuten) • Douchefrequentie per week • Gebruik kleine spoelknop • Evt. piekgebruik tuinsproeien	2026: nulmeting 2028: vervolg-meting	Enquêtes – opdrachtnemer nog te bepalen	Om deze impact-KPI's te kunnen monitoren wordt vanuit het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat een opdracht uitgezet voor monitoring van (veranderingen in) gedrag van Nederlanders ten aanzien van de vier wateropgaven, waaronder drinkwaterbesparing.
Impact	Veranderingen van gedrag ten aanzien van drinkwaterbesparing:	zomer 2026	Enquêtes – Milieu Centraal	Eenmalige effectmetingen gekoppeld aan interventie in pilots

	• Piekgebruik douchen in zomerperiode			

5.2 Key Performance Indicators (KPI's) Zakelijke gebruikers

Onderstaande tabel geeft de KPI's weer voor de monitoring van het NPvA voor zakelijke gebruikers.

Soort KPI	KPI	Frequentie	Databron
Resultaat	Totaal drinkwatergebruik zakelijke klanten	Jaarlijks	Vewin
Resultaat	Totaal drinkwaterwatergebruik groot zakelijke gebruikers (>100.000 m^3)	Jaarlijks	Vewin
Resultaat	Drinkwatergebruik zakelijke klanten uitgesplitst naar SBI-code. Ook gecorrigeerd voor economische groei per sector.	Tweejaarlijks	CBS
Proces	Benutting van nationale subsidies en stimuleringsregelingen voor drinkwaterbesparing bij zakelijke klanten	Jaarlijks	RVO
Proces	Percentage van de groot zakelijke gebruikers (>100.000 m^3) in het leveringsgebied van drinkwaterbedrijf XX dat een waterscan heeft uitgevoerd	Jaarlijks	Vewin
Proces	Non Renue Water (NRW)-percentage[29]	Jaarlijks	Vewin

6 Organisatie, uitvoering en risicobeheer

6.1. Organisatie

In het kader van het NPvA Drinkwaterbesparing zijn door de betrokken partners afspraken gemaakt over de organisatie en uitvoering. Deze afspraken blijven overeind en daarmee blijft de governance zoals die destijds is ingericht in aankomende periode ongewijzigd (zie figuur 1). In dit addendum beschrijven we op hoofdlijnen de afspraken die zijn gemaakt over rollen en verantwoordelijkheden en waar we de aankomende periode de nadruk op leggen. De organisatie is als volgt ingericht: de partners werken in opdracht van het Bestuurlijk Overleg (BO) Water, aangestuurd en gecoördineerd door een coördinatieteam en uitgevoerd door vier werkgroepen. Daaromheen is een klankbordgroep georganiseerd, die we in de aankomende periode weer actief willen betrekken en waarmee we verder willen bouwen aan de community van het NPvA.

In het kort de rollen/verantwoordelijkheden van de verschillende organen:

[29] NRW (niet in rekening gebracht water) betreft water dat wordt geproduceerd en in het leidingnet wordt gebracht, maar niet wordt gefactureerd. Dit betreft verliezen door bijvoorbeeld lekkages, bluswater, openbare tappunten, onnauwkeurige watermeters of onjuiste registraties.

- In het BO Water wordt het bestuurlijke commitment om het NPvA Drinkwaterbesparing uit te voeren afgesproken. Het BO Water heeft de rol van opdrachtgever. Het BO Water is besluitvormend ten aanzien van de uitvoering van het NPvA. Daarnaast is het BO Water op bestuurlijk niveau de vertegenwoordiger van het NPvA. Op 1 juli wordt het addendum door het BO Water vastgesteld.
- Het coördinatieteam is verantwoordelijk voor de coördinerende en sturende taken rondom de uitvoering van het NPvA. Tevens monitort het coördinatieteam de voortgang en het doelbereik. Op basis daarvan doet het coördinatieteam voorstellen en adviezen tot bijsturing die worden voorgelegd aan het BO Water. Het coördinatieteam heeft daarmee drie hoofdtaken: 1) coördinatie, 2) monitoring, 3) sturing en waar nodig escaleren.
- De werkgroepen zijn verantwoordelijk voor de uitvoering en monitoring van acties en maatregelen. Aan het begin van nieuwe periode (2026) is het de verantwoordelijkheid van de werkgroep een planning op te stellen voor de maatregelen in periode 2026-2028. Deze wordt voorgelegd bij het coördinatieteam. De trekker van de werkgroep organiseert de werkgroepoverleggen en is verantwoordelijk voor het reilen en zeilen van de werkgroep. Ook wordt door de trekkers contact gezocht tussen werkgroepen en samenhangende thema's. Het staat werkgroepen vrij nieuwe leden toe te voegen; deze worden eerst voorgelegd bij het coördinatieteam.
- Via de klankbordgroep worden alle betrokkenen en stakeholders geïnformeerd over de voortgang van het programma en wordt kennis uitgewisseld. De klankbordgroep NPvA bestaat uit alle partijen die hebben meegewerkt aan het opstellen van het NPvA Drinkwaterbesparing en het addendum. Deelname aan de klankbordgroep is vrijwillig. In de aankomende periode wordt de klankbordgroep weer actiever betrokken, met minimaal 1 bijeenkomst per jaar.

Figuur 1 Organogram Uitvoering NPvA

6.2. Uitvoering

De uitvoering van de maatregelen ligt bij de betrokken partners, waarbij verschillende rollen en verantwoordelijkheden zijn belegd. Per maatregel is een trekker aangewezen als primair verantwoordelijke partij voor de uitvoering. Daarnaast zijn per maatregel betrokken partijen benoemd die direct bijdragen aan de uitvoering (met capaciteit, kennis en/of middelen). Deze zijn opgenomen in bijlage 1.

Met de verdeling van trekkerschap en betrokkenheid spreken partijen hun commitment uit om bij te dragen aan de uitvoering van de maatregelen. Dit betekent eveneens dat financiering, afhankelijk van de aard van de maatregel, vanuit de trekkende partij of in samenwerking met betrokken partners georganiseerd dient te worden.

De uitvoering van het totale maatregelenpakket kent verschillende risico’s, onder meer op het gebied van capaciteit en financiële middelen. In onderstaande paragraaf worden deze risico’s per organisatie kwalitatief geduid, evenals de mogelijke beheersmaatregelen die bijdragen aan een tijdige en effectieve uitvoering.

6.3. Risicobeheersing

De uitvoering van het NPvA Drinkwaterbesparing kent een aantal risico's. Het gaat vooral om beperkte uitvoeringscapaciteit, nog onvoldoende inzicht in de effectiviteit van maatregelen en afhankelijkheid van maatschappelijk draagvlak. Daarnaast kunnen financiële randvoorwaarden de uitvoering belemmeren. Deze risico's kunnen de uitvoerbaarheid en het doelbereik van het programma beïnvloeden.

Om deze risico's te beheersen, is het NPvA aangescherpt en adaptief ingericht. De monitoring wordt versterkt met duidelijke KPI's en tussenmijlpalen, zodat tijdig kan worden bijgestuurd als maatregelen onvoldoende effect hebben. Ook zijn heldere afspraken gemaakt over rollen, verantwoordelijkheden. Om de druk op capaciteit en middelen te beperken, wordt waar mogelijk aangesloten bij bestaande initiatieven en netwerken. Als capaciteit of financiële middelen onder druk staan, wordt gericht geprioriteerd.

Hieronder worden voor een aantal stakeholdergroepen de specifieke risico's en beheersmaatregelen nader uitgewerkt. De overige stakeholders hebben geen specifieke risico's en beheersmaatregelen voor hun organisatie aangegeven.

Rijksoverheid

Belangrijkste risico's

Voor de rijksoverheid zitten de belangrijkste risico's bij de uitvoering van het drinkwaterbesparingsbeleid vooral op het snijvlak van uitvoerbaarheid, bestuurlijke samenwerking, draagvlak (maatschappelijk en politiek) en juridische haalbaarheid. Het beleid richt zich op forse besparingsdoelen: richting 2035 moet het huishoudelijk gebruik dalen van circa 125 liter naar 100 liter per persoon per dag en ook zakelijke gebruikers moeten 20% besparen.

De grootste beleidsmatige dreiging is dat de besparingsdoelen niet tijdig worden gerealiseerd. Onderliggende oorzaken:

- maatregelen komen traag op gang;
- effectiviteit van maatregelen is onvoldoende bewezen;
- afhankelijkheid van vrijwillig gedrag;
- beperkte sturingsmogelijkheden richting huishoudens en bedrijven.

De Algemene Rekenkamer signaleert al dat uitvoering en monitoring achterlopen. Zonder goede data is goede beleidssturing niet mogelijk.

Beheersmaatregelen

Hiervoor is de monitoringstrategie aangescherpt met duidelijke kpi's en is er een tussenmijlpaal voor 2030 ingesteld om te signaleren of we op de goede weg zitten. Ook is helder wie welke data moet aanleveren. Door het NPVA adaptief te maken kunnen we maatregelen aanscherpen als doelen niet gehaald worden. Dat betekent dus ook dat er meer regulerende instrumenten naast vrijwillige maatregelen ingezet kunnen worden.

Het succes van de aanpak hangt af van de inzet van betrokken partijen. Er is gekozen voor centrale regie vanuit het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat, maar het NPvA is van alle partijen. Dat maakt het tegelijk kwetsbaar. Daarom zijn in het NPvA heldere governance-afspraken gemaakt en rapporteren we jaarlijks de voortgang aan onze bestuurders.

IPO/Provincies

Belangrijkste risico's

De risico's voor de bijdrage vanuit het IPO zitten vooral in voldoende capaciteit bij de provincies. Deze capaciteit staat sterk onder druk.

Daarnaast is er een financieel risico, met name ten aanzien van de bekostiging van pilots en koploperprojecten en eventuele aanvullende financiering.

Beheersmaatregelen

Om de capaciteitsrisico's te beheersen, is bewuste prioritering binnen de provincies noodzakelijk. Daarnaast wordt ingezet op het principe 'werk met werk maken', waarbij de inzet voor het NPvA zoveel mogelijk aansluit bij reeds geplande activiteiten van de provincies.

Het risico voor de financiering van pilots en koploperprojecten wordt ondervangen door aan te sluiten bij regionale initiatieven zoals het Manifest Waterzuinige wijken.

Voor benodigde aanvullende financiering ligt er een verantwoordelijkheid bij het Rijk.

Vertegenwoordigers zakelijk drinkwatergebruik

Belangrijkste risico's

VNO-NCW, MKB-NL, VEMW en andere brancheverenigingen zijn bij een groot aantal zakelijke maatregelen (Z1 t/m Z21) betrokken als trekker of partner, maar beschikken over beperkte structurele capaciteit om deze acties uit te voeren. Het maatregelenpakket is breed en ambitieus, terwijl de beschikbare menskracht bij brancheorganisaties grotendeels afhankelijk is van in-kind inzet van medewerkers die ook andere dossiers beheren. Ook ligt de uitvoering van de acties en het maken van investeringsbeslissingen bij de bedrijven zelf.

Zoals ook aangegeven in het addendum, is het stimulerings- en financieringsinstrumentarium nog beperkt gericht op waterbesparing. Zo wordt de Belasting op Leidingwater sterk verhoogd, terwijl de opbrengsten naar de algemene middelen vloeien, is de Veki nog niet uitgebreid voor drinkwaterbesparing, en zijn publiek-private financieringsinstrumenten (Z16) nog in een verkennende fase.

Waterbesparing is bij veel bedrijven onderdeel van de reguliere bedrijfsvoering. Niet altijd wordt die naar buiten toe bekend gemaakt of gecommuniceerd. Risico is dat gerealiseerde efficiencywinst of besparing zijn weg niet vindt naar het nationale plan van aanpak.

Beheersmaatregelen

Prioritering van het maatregelenpakket is vanwege beperkingen in menskracht onvermijdelijk. Daarbij is het belangrijk om tijdens de komende twee jaar de voortgang te blijven monitoren om daar waar die stokt, te prioriteren.

Kennisdeling via bestaande platforms (Z2a) wordt zoveel mogelijk gecombineerd met lopende trajecten en bestaande capaciteit om effectief gebruik te maken van middelen.

Ten aanzien van financiering en stimulering is spoedige duidelijkheid vanuit IenW over de uitbreiding van bestaande regelingen (Z15) en over de inzet van BoL-opbrengsten (Z19), zodat bedrijven eerder zekerheid hebben over beschikbare instrumenten.

Om zeker van te zijn dat gerealiseerde besparing en efficiencywinst wordt meegenomen in het plan van aanpak, is brede ondersteuning nodig zodat data en informatie van branches, drinkwaterbedrijven, ondernemers en overheden worden verzameld.

Bijlage 1 Maatregelen periode 2026-2028

N= Nieuw geformuleerde maatregelen ten opzichte van het bestaande
NPvA Drinkwaterbesparing

Huishoudelijk

	Maatregel	Trekker (T) en direct betrokken partijen
Beleidsinstrument Communiceren (werkgroep Communicatie en gedrag)		
	Uitvoeren van een meerjarige, nationale publiekscampagne gericht op specifieke doelgedragingen onderbouwd vanuit gedragsonderzoek.	IenW (T), Vewin, drinkwaterbedrijven
	Hulpmiddelen/interventies op het gebied van communicatie en gedrag ontwikkelen op basis van adviezen vanuit huidige gedragsonderzoeken en deze vervolgens implementeren. Bijv. hulpmiddelen ontwikkelen om thuis afspraken te maken over douchegedrag, een stand up op grote evenementen, interventies doen die gericht zijn op piekgebruik tijdens droogte/hitte, feedback geven op de lengte van de douchetijd m.b.v. feedbacktools of materialen ontwikkelen die herinneren aan het gebruik van de kleine knop (stickers bijv.).	Drinkwaterbedrijven (T)
	De ontwikkelde toolkit/kennisbank met communicatie-uitingen actief inzetten bij huishoudens en (structureel) aanvullen met nieuwe materialen en hulpmiddelen op basis van recente gedragsinzichten.	Drinkwaterbedrijven (T), gemeenten
N	Drinkwaterbedrijven zorgen voor toegankelijk klantaccount waarin watergebruik, benchmarks en besparingstips terug te vinden zijn. Eventueel met een maandelijkse mailing als een slimme meter aanwezig is. Hiervoor vindt actieve kennisuitwisseling plaats over geschikte communicatiemomenten voor verwijzing huishoudens naar benchmarks en besparingstips. Ook worden kennishiaten geïnventariseerd, waarna mogelijke vervolgstappen, zoals pilots, worden bepaald.	Drinkwaterbedrijven (T), Vewin
N	VNG stimuleert gemeenten om waterbesparing op te nemen in de begeleiding door energiecoaches van gemeentes bij huishoudens, waarbij provincies en gemeenten afspraken maken met de betrokken partijen over de inzet en coördinatie van de coaches.	VNG, gemeenten, provincies
N	Verkenning hoe consumenten bij sanitaire winkels en bouwmarkten beter kunnen worden geïnformeerd over waterbesparende producten, in samenhang met waterlabels (onder Beleid, wet- en regelgeving)	IenW (T), Techniek Nederland

N	Samenwerken met gemeenten, scholen en milieu- of duurzaamheidsorganisaties om educatieve programma's over waterbesparing en duurzaamheid te integreren in buurtprojecten, schoolcurricula en publiekscampagnes	Drinkwaterbedrijven (T), IenW, Vewin, VNG
Beleidsinstrument Stimuleren (werkgroep Financiële stimulansen)		
	Verkennen mogelijke vormen van stimulering van aanschaf/gebruik van drinkwaterbesparende technieken binnen nieuwbouw en renovatie gericht op ontwikkelaars, met daarbij duidelijk inzicht in type instrumenten (subsidies, onderzoeksgelden) en voorwaarden (juridische eisen, gedragsinzichten, geen prikkel voor groot verbruikend sanitair). Hierbij wordt niet gekeken naar grijs- en hemelwatersystemen. Hiervoor dienen de aanbevelingen vanuit RIVM onderzoek eerst te zijn opgevolgd en geïmplementeerd.	IenW (T), VRO, VNG
	Verkennen van mogelijke vormen van stimulering van aanschaf/ gebruik van drinkwaterbesparende technieken gericht op huishoudens (huiseigenaren + woningbouwcorporaties), met daarbij duidelijk inzicht in type instrumenten (subsidies) en randvoorwaarden (waterlabels, classificatie van producten, gedragscomponent).	IenW (T), EZK
N	Verkennen mogelijkheden financieel stimuleren pilots waterbewust bouwen. In samenhang met het monitoren van effectiviteit van beheersing van gezondheidsrisico's, kosten-baten en milieuprestatie.	IenW (T), VRO, provincies
	Onderzoek naar kansen voor de koppeling van zuiveringsheffing aan de waterrekening. Op basis van de onderzoeksresultaten bepalen of de koppeling wordt meegenomen in het wetsvoorstel voor het nieuwe stelsel. Indien de koppeling wordt meegenomen, aanvullende communicatie-acties ontwikkelen om bewustwording en besparing bij huishoudens te stimuleren.	IenW (T), UvW, Vewin
N	Verkennen met de financiële sector of het bouwdepot bij hypotheek kan worden gebruikt om ook de kosten van waterbesparende maatregelen in nieuwbouw en renovatie te dekken. Dit kan in samenhang met de actualisatie van de NEN 6922 (waterprestatie woning) worden gedaan (Beleid, wet-, regelgeving)	IenW (T), EZK
	Verkennen van mogelijke vormen van stimulering van aanschaf/ gebruik van drinkwaterbesparende technieken gericht op huishoudens (huiseigenaren + woningbouwcorporaties), met daarbij duidelijk inzicht in type instrumenten (subsidies) en randvoorwaarden (waterlabels, classificatie van producten, gedragscomponent).	IenW (T), EZK, IPO en VNG
Beleidsinstrument Reguleren (werkgroep Beleid, wet- en regelgeving)		
N	Uitvoeren aanbevelingen RIVM gericht aan beleid m.b.t. beheersing gezondheidsrisico's gebruik grijs- en hemelwater in de gebouwde omgeving:	IenW (T), VRO, Vewin, drinkwaterbedrijven, Techniek Nederland

	a. bestaande beheersmaatregelen, zoals NEN-EN 16941-1 en 2, voor ontwerp, aanleg en beheer van een huishoudwatersysteem, samen met de branche aanvullen, voor zowel hemel- als grijswater;	
	b. deze beheersmaatregelen vastleggen in richtlijnen en werkprotocollen;	IenW (T), VRO, Vewin, drinkwaterbedrijven, Techniek Nederland, TVVL
	c. onderzoeken of dit in de praktijk wordt opgevolgd en hoe effectief de maatregelen zijn met aandacht voor de organisatie van het toezicht. Dit wordt eerst in pilots onderzocht.	IenW (T), VRO, Vewin, drinkwaterbedrijven, gemeenten
	d. kwaliteitseisen opstellen voor huishoudwater voor toiletspoeling afkomstig van grijswater en/of prestatiestreefwaarden opstellen voor de zuivering van het systeem.	IenW (T), VRO, VWS, Vewin drinkwaterbedrijven,
	e. uitvoeren Maatschappelijke kosten en baten analyse (MKBA) en Life cycle analysis (LCA) op integrale milieuprestaties van grijs- en hemelwatersystemen	IenW (T), VRO, Vewin drinkwaterbedrijven,
N	Uitvoeren aanbevelingen RIVM gericht aan Installatiebranche m.b.t. beheersing gezondheidsrisico's gebruik grijs- en hemelwater in de gebouwde omgeving: a. De correcte aanleg en ingebruikname van het huishoudwatersysteem te borgen.	IenW (T), VRO, Vewin, Techniek Nederland, Bouwend NL
	b. Beheersmaatregelen toe te passen om wanverbindingen tussen het drinkwaternet en huishoudwaternet te voorkomen.	IenW (T), VRO, Vewin, Techniek Nederland, Bouwend NL
	c. Voorlichting te geven aan leveranciers en installateurs van hemelwatersystemen over mogelijke risico’s van muggen en beheersmaatregelen.	IenW (T), VRO, Vewin, Techniek Nederland, TVVL, Bouwend NL
	d. Te overwegen om bij een herziening van NEN-EN 16941-1 en NEN-EN 1694-2 maatregelen mee te nemen die relevant zijn om groei van ziekteverwekkers te voorkomen.	IenW (T), VRO, Bouwend NL
	e. Duidelijke voorlichting aan (nieuwe) bewoners te geven over het gebruik van het huishoudwatersysteem voor toiletspoeling, inclusief advies over het sluiten van de deksel van het toilet tijdens het spoelen, en de risico’s van verkeerd gebruik van huishoudwater, wanverbindingen in de woning en onvoldoende onderhoud van het huishoudwatersysteem.	Techniek Nederland, Bouwend NL
N	In 2028 maken de ministers van IenW en VRO de balans op uit de uitvoering van de aanbevelingen van het RIVM en bezien ze of het verantwoord is om de wet- en regelgeving aan te passen.	IenW (T), VRO

N	Gemeenten belonen waar mogelijk bij de aanbesteding van woningbouw ontwikkelaars die waterbewust willen bouwen.	Gemeenten, VNG, Bouwend NL
N	Drinkwaterbesparing als onderdeel van duurzaamheidscertificering voor nieuwebouw: a. Verkennen hoe drinkwaterbesparing onderdeel is van internationale duurzaamheidscertificeringen voor nieuwbouw, zoals BREEAM, b. en of gemeenten en provincies dat kunnen stimuleren of als richtlijn kunnen hanteren. Projectontwikkelaars worden aangemoedigd een hoge duurzaamheidsscore te halen op (drink)watergebruik. Hier ligt een koppelkans met Taskforce versnelling woningbouw.	Gemeenten, VNG, Bouwend NL
	Actualiseren van de NEN-6922 "Beoordeling waterprestatie van woningen". En mogelijkheid verkennen om dit te vertalen naar een waterlabel voor woningen (in afstemming met Communicatie en gedrag).	IenW (T), VRO
	Als blijkt uit de monitoring van pilots (onder werkgroep Techniek, data en kennisdeling) dat uitrol van slimme watermeters doelmatig, uitvoerbaar, en met borging van de privacy gedaan kan worden, dan wordt een wettelijke basis gelegd.	IenW (T), Vewin, drinkwaterbedrijven
Beleidsinstrument Kennisontwikkeling (werkgroep Techniek, data en kennisdeling)		
	Onderzoek naar de impact van verminderd drinkwatergebruik op de waterketen, opgesplitst in drie deelonderzoeken: a. Onderzoek naar het effect van verminderd drinkwatergebruik op binnenriolering.	IenW (T), Techniek Nederland, TVVL
	b. Onderzoek naar de effecten op gemeentelijke riolering en RWZI's.	UvW (T), VNG, Stowa, Rioned
	c. Onderzoek naar de impact op drinkwaterdistributiesystemen met aandacht voor de impact op de algehele bedrijfsvoering (incl. de financiële stabiliteit van drinkwaterbedrijven).	Vewin (T), drinkwaterbedrijven en IenW
	d. Synthesestudie over bovengenoemde deelonderzoeken met overkoepelende conclusie.	IenW (T), kennisinstituten
	Onder voorwaarden van de Autoriteit Persoonsgegevens, voortzetten pilots met slimme watermeters en feedback om de uitvoerbaarheid, doelmatigheid, privacy aspecten en potentiële effecten van slimme watermeters op drinkwaterbesparing bij huishoudens in kaart te brengen. Inzichten en resultaten uit de pilots worden gedeeld binnen de sector en met relevante stakeholders en kunnen een basis vormen voor het aanpassen van wet- en regelgeving (onder werkgroep Beleid, wet- en regelgeving).	Drinkwaterbedrijven (T), Vewin en IenW

	Doorlopende (actieve) ontsluiting van kennis en best practices voor waterbewust bouwen voor ontwikkelaars via bestaande platforms en kennisnetwerken (bv. voor klimaatadaptatie). De mogelijkheid voor een community of practice wordt verkend.	IenW (T), VRO, IPO, VNG

Zakelijk

	Maatregel	Trekker (T) en direct betrokken partijen
Beleidsinstrument Communiceren (werkgroep Communicatie en gedrag)		
N	Stel een communicatiestrategie op en voer deze uit: a. Werk voor relevante groepen zakelijke gebruikers uit welk gedrag wordt beoogd, welke kernboodschap daarbij past en via welke kanalen en interventies communicatie het meest effectief kan plaatsvinden.	VNO-NCW (T), drinkwaterbedrijven, IenW, Vewin, VEMW, VNO-NCW
	b. Voer deze aanpak gericht uit via bestaande netwerken en communicatiemiddelen van onder meer brancheorganisaties en drinkwaterbedrijven.	VNO-NCW (T), VEMW, Vewin, drinkwaterbedrijven
Beleidsinstrument Stimuleren (werkgroep Financiële stimulansen)		
	Onderzoek via welke instrumenten besparingsinvesteringen het beste kunnen worden gestimuleerd en wat de voor- en nadelen zijn.	IenW (T), EZK, RVO, VEMW, VNO-NCW, Invest-NL
	Breid financiële regelingen voor drinkwaterbesparing bij zakelijke gebruikers uit: a. Verken de mogelijkheden voor uitbreiding van bestaande nationale financiële regelingen, zoals MIA/Vamil en Veki.	IenW (T), EZK, RVO, Financiën
	b. Breng de bestaande regionale financiële regelingen in kaart en verken ook daarbij de mogelijkheden voor uitbreiding.	IPO (T), VNG
N	Verken de mogelijkheden voor publiek-private arrangementen om investeringen van bedrijven in drinkwaterbesparing te ondersteunen. Eerst in geselecteerde pilots als opstap naar een mogelijk structurele investeringsagenda.	IenW (T), EZK, Invest-NL, RVO

N	Breng de effecten van de BoL en bestedingsmogelijkheden van deze heffingen in kaart: a. Monitor en onderzoek in hoeverre de verhoging van de Belasting op Leidingwater (BoL) bijdraagt aan drinkwaterbesparing bij zakelijke gebruikers. Dit kan, in samenhang met andere factoren en verschillen in sectoren en bedrijven, inzicht geven in de prijselasticiteit van het zakelijk drinkwatergebruik.	IenW (T), Vewin, drinkwaterbedrijven
	b. Verken wat juridisch nodig is om de opbrengsten van de BoL bij te laten dragen aan drinkwaterbesparing.	IenW (T), Financiën
N	Gekoppeld aan de verkenning van de verbreding van de grondwaterheffing door provincies, wordt binnen het NPvA Drinkwaterbesparing gekeken naar de mogelijkheid om de inkomsten uit de heffing en/of vastrecht te besteden aan maatregelen voor drinkwaterbesparing.	IPO (T), provincies, IenW
Beleidsinstrument Reguleren (werkgroep Beleid, wet- en regelgeving)		
	Breng in beeld hoe drinkwaterbesparing beter kan worden verankerd in bestaande rapportagekaders voor bedrijven: a. Stel een helder overzicht op van alle rapportagestandaarden voor bedrijven in Nederland waarin drinkwatergebruik al is opgenomen (bv. CSRD, IED, IPPC, B-Corp) en identificeer welke mogelijkheden er zijn om drinkwatergebruik in bestaande rapportageopgaven op te nemen, waarbij zoveel mogelijk dubbele rapportage wordt voorkomen.	IenW (T), EZK, VEMW, VNO-NCW, RVO
	b. Informeer zakelijke gebruikers gericht over de voor hen relevante rapportagestandaarden en -verplichtingen, zodat zij aan deze rapportageverplichtingen kunnen voldoen. Zet daarnaast op basis van de verkenning vervolgstappen in gang om bestaande rapportagestandaarden en -opgaven waar kansrijk uit te breiden met drinkwaterbesparing.	VNO-NCW (T), VEMW, IenW, EZK, RVO
	Stel sectorale benchmarks op voor drinkwatergebruik en bepaal hoe deze kunnen worden benut voor sturing: a. Stel benchmarks op voor het drinkwatergebruik van bedrijven per sector, met aandacht voor afstemming op CSRD en IED om dubbele rapportagelasten te voorkomen.	IenW (T), Vewin, drinkwaterbedrijven, VEMW, VNO-NCW, EZK
	b. Bepaal hoe deze benchmarks kunnen worden benut voor sturing, bijvoorbeeld via standaarden, beleidskaders of randvoorwaarden bij instrumenten.	IenW (T), EZK, VNO-NCW, VEMW

	Verken of drinkwaterbesparing onderdeel is van bestaande keurmerken voor recreatie en horeca sector (bv. Green Key) en breng kans voor aanscherping en opschaling in kaart.	VNO-NCW (T), IenW, HISWA-RECRON,
	Verduidelijk kwaliteitseisen en toetsingskaders voor het gebruik van alternatieve waterbronnen voor sectoren waar drinkwater of vergelijkbare waterkwaliteit is vereist: a. Onderzoek wat nodig is om het gebruik van andere waterbronnen dan drinkwater voor specifieke processen in de levensmiddelenindustrie mogelijk te maken.	IenW (T), VWS, NVWA, FNLI
	b. Ontwikkel vervolgens binnen bestaande wetgeving eenduidige toetsingskaders, richtlijnen en handreikingen voor waterkwaliteit bij toepassingen in de levensmiddelenindustrie, inclusief hergebruik en cascadering, zodat bedrijven duidelijkheid hebben en toezicht uniform plaatsvindt.	VWS (T), IenW, NVWA, FNLI
	c. Verken of deelmaatregel a. ook nodig is voor het gebruik van alternatieve waterbronnen in andere sectoren en voer deze deelmaatregel zo nodig uit.	IenW (T)
	Onderzoek de mogelijkheden voor cascadering op bedrijventerreinen: a. Breng relevante, kansrijke en waterintensieve casussen en locaties voor cascadering op bedrijventerreinen in beeld en selecteer geschikte pilots. Onderzoek de kansen, knelpunten en randvoorwaarden voor cascadering van water op bedrijventerreinen op basis van pilots, en deel geleerde lessen voor opschaling. Dit wordt in samenhang gedaan met de selectie van pilots voor de verkenning van de mogelijkheden voor publiek-private arrangementen om investeringen van bedrijven in drinkwaterbesparing te ondersteunen (werkgroep Financiële stimulansen).	IenW (T), VEMW, VNO-NCW, IPO, VNG
	b. Verduidelijk indien nodig regelgeving voor cascadering/ hergebruik van effluent.	IenW (T), VWS
N	c. Schaal lokale en regionale initiatieven op die vraag en aanbod van alternatieve waterbronnen met elkaar verbinden na afronding van deelmaatregel a en b.	IPO (T) drinkwaterbedrijven, waterschappen
N	Verken met Omgevingsdiensten (OD's) of en hoe drinkwaterbesparing kan worden gestimuleerd bij de bedrijven waar zij mee te maken hebben. Verken of het mogelijk is hiervoor een uniform handelingskader op te stellen voor toezicht.	OD NL (T), VNG, IPO, IenW
N	Neem drinkwaterbesparing expliciet mee in relevante trajecten en beleidsontwikkeling op het gebied van ruimtelijke ordening en water, zoals de Nota Ruimte en het Nationaal Waterprogramma. Decentrale overheden vertalen dit in hun plannen voor de ruimtelijke ordening.	IenW (T), IPO, VNG, UvW, drinkwaterbedrijven

Beleidsinstrument Kennisontwikkeling (werkgroep Techniek, data en kennisdeling)		
	Vergroot het inzicht in het besparingspotentieel van zakelijke gebruikers: a. Drinkwaterbedrijven stimuleren zakelijke klanten om hun besparingspotentieel voor drinkwatergebruik inzichtelijk te maken. Daarbij richten zij zich in ieder geval op alle groot zakelijke gebruikers) met een gebruik van meer dan 100.000 m^3 per jaar. Dit breiden zij vervolgens uit naar zakelijke klanten met een gebruik van meer dan 50.000 m^3 per jaar. Dit gebeurt door proactief overleg en/of het aanbieden van waterscans (of een vergelijkbare methode), passend bij de omvang van het drinkwatergebruik. Bracheorganisatie stimuleren hun achterban actief om een waterscan uit te voeren. De resultaten worden (geaggregeerd en privacy-proof) landelijk benut voor benchmarks en beleidsinformatie.	Drinkwaterbedrijven (T), Vewin, VEMW, VNO-NCW, FNLI, VNCI
	b. Drinkwaterbedrijven voeren bij uitbreidingen of nieuwe aanvragen van groot zakelijke gebruikers voor aansluiting op het drinkwaternet vooraf gesprekken met de aanvrager om gezamenlijk de toepassing van het juiste water voor het juiste gebruik vast te stellen en de mogelijkheden voor drinkwaterbesparing in kaart te brengen.	Drinkwaterbedrijven (T), Vewin
	Versterk kennisdeling over drinkwaterbesparing bij zakelijke gebruikers: a. VEMW, VNO-NCW, FNLI, VNCI en andere relevante brancheorganisaties borgen de kennisdeling over drinkwaterbesparing bij zakelijke gebruikers en versterken de netwerkorganisatie door informatie te ontsluiten via bestaande platforms. Andere partijen, zoals IPO, ministeries, VNG, UvW, drinkwaterbedrijven, KWR, FME en de zakelijke gebruikers zelf, leveren actief informatie voor deze kennisplatforms aan.	VEMW (T), VNO-NCW, FNLI, VNCI
	b. Provincies, drinkwaterbedrijven waterschappen en andere relevante partijen zetten regionale koplopergroepen, waterlabs, matchmaking events en soortgelijke initiatieven voort om praktijkervaringen en kennis over drinkwaterbesparing uit te wisselen. De opbrengsten (lessen en voorbeelden) worden actief gedeeld via bestaande platforms zoals genoemd onder a.	Provincies (T), IPO, Vewin, drinkwaterbedrijven, UvW
	Drinkwaterbedrijven verminderen hun eigen watergebruik: a. Drinkwaterbedrijven gaan bewust om met hun eigen watergebruik en optimaliseren processen waar mogelijk. Daarbij wordt spoelwater (waar mogelijk) nuttig ingezet, bijvoorbeeld door het installeren van spoelwaterhergebruik-installaties.	Drinkwaterbedrijven (T), Vewin

	b. Drinkwaterbedrijven verminderen hun eigen drinkwatergebruik door verliezen in het distributienet verder te reduceren. De Infrastructure Leakage Index (ILI) van Nederlandse drinkwaterbedrijven is al erg laag vergeleken met andere landen. Desondanks wordt onderzocht of verdere optimalisatie mogelijk is.	Drinkwaterbedrijven (T), Vewin
N	Verminder het drinkwatergebruik in eigen gebouwen door bewust om te gaan met het drinkwatergebruik, beheer en voorzieningen waar mogelijk te optimaliseren en doelmatige drinkwaterbesparende maatregelen te treffen.	Alle overheden betrokken bij het NPvA Drinkwaterbesparing
	Onderzoek de mogelijkheden voor opschaling van de inzet en levering van zowel RWZI-effluent als AWZI-effluent aan groot zakelijke gebruikers en breng de gevolgen voor het lokale/regionale zoetwatersysteem in beeld.	UvW (T), gemeenten, drinkwaterbedrijven, VEMW